

Način prikazivanja dobra i zla u Harryju Potteru i Plamenom peharu autorice J. K. Rowling

Odobašić, Ema

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:484997>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-22**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Ema Odobašić

**NAČIN PRIKAZIVANJA DOBRA I ZLA U HARRYJU
POTTERU I PLAMENOM PEHARU AUTORICE
J.K.ROWLING**

Završni rad

Zagreb, rujan, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Ěma Odobašić

**NAČIN PRIKAZIVANJA DOBRA I ZLA U HARRYJU
POTTERU I PLAMENOM PEHARU AUTORICE
J.K.ROWLING**

Završni rad

Mentor rada:
prof.dr.sc. Diana Zalar

Zagreb, rujn, 2023.

Sadržaj

1.UVOD	1
2.MORALNI RAZVOJ DJECE	3
2.1.Svrha i važnost	4
2.2.Kako i kada se razvija moralno ponašanje.....	4
3.KNJIŽEVNOST KOJA POMAŽE MORALNOM RAZVOJU	6
3.1.Bajke.....	7
3.2.Dječji romani	7
3.3. Primjeri književnih djela koji pomažu moralnom prosuđivanju djece	8
3.BIOGRAFIJA J. K. ROWLING.....	11
3.1.Stvaralaštvo	11
3.2.Utjecaj	13
4.HARRY POTTER I PLAMENI PEHAR.....	14
4.1.Sadržaj knjige	14
4.2.Prikaz dobra	16
4.3.Prikaz zla	18
4.4.Odnos dobra i zla.....	20
4.5.Utjecaj na čitatelja.....	21
5.ZAKLJUČAK.....	23
LITERATURA	24

SAŽETAK

Razvoj morala kod djeteta važan je, jer utječe na njegovo ponašanje, sustav vrijednosti i način razmišljanja. Najvažniji utjecaj na razvoj morala (uz kognitivni razvoj) ima djetetova okolina. Jedan od čimbenika okoline s kojim se dijete susreće je i dječja književnost. U prošlosti, u dječjoj književnosti, učenju moralnih vrijednosti pristupalo se isključivanjem zabavnog i dječjeg sadržaja (dječji bontoni). Moderni pristup koristi zabavu i iskustva bliska djetetu da mu se približi, a poruke koje želi podučiti mlade čitatelje suptilno ugrađuje u književno djelo. Svojim djelom Harry Potter i Plameni pehar autorica J.K.Rowling postigla je upravo takvu ravnotežu između faktora zabave i moralnih lekcija. Unatoč skromnim počecima, svojim serijalom knjiga o Harryju Potteru postigla je veliki uspjeh i ostvarila veliki utjecaj na čitatelje širom svijeta. Cilj ovog rada je analizirati na koji je način autorica prikazala dobro i zlo, te kako taj prikaz utječe na čitatelja i njegovo iskustvo. Glavni pokretač radnje u Harryju Potteru i Plamenom peharu je borba između dobra i zla, a glavni simboli te borbe su Harry i Voldemort. Prikaz dobra i zla određen je karakterizacijom likova, prostorom i atmosferom, bojom kao i u načinu prikaza magije. Dobro se veže uz Harryja i njegov odnos s prijateljima, školu Hogwarts, sport i natjecanje, te korištenje magije u dobroj namjeri. Zlo je obilježeno Voldemortom i smrtonošama, te prirodom njihovog odnosa, tamnim znamenom, simbolom zmiје i crnom bojom. Dobro i zlo u knjizi su prikazane kao dvije suprotnosti koje su ipak povezane jer bez jedne ne može se spoznati druga, baš kao dva lica iste kovanice. U prikazu odnosa dobra i zla, dobro mora žrtvovati dio sebe da bi prevladalo zlo. Knjiga čitatelja može potaknuti da promisli o važnosti hrabrosti i nesebičnosti, ustrajnosti u svladavanju prepreka, te značenju zla i ulozi straha.

Ključne riječi: moralni razvoj, dobro i zlo, Harry Potter i Plameni pehar, J.K.Rowling

ABSTRACT

The way good and evil are shown in Harry Potter and the Goblet of Fire by J. K. Rowling

Moral development in a child is important because it affects his behavior, value system and way of thinking. The most important influence on moral development, along with cognitive development, is the child's environment. Children's literature is one of the environmental factors that a child encounters. In the past, in children's literature, the learning of moral values was approached by excluding fun and children's experience (children's etiquette). The modern approach uses fun and experiences close to the child to get closer to them, and subtly incorporates the messages, it wants to teach young readers, into a literary work. With her work Harry Potter and the Goblet of Fire author J.K.Rowling achieved such a balance between the entertainment factor and moral lessons. Despite her humble beginnings, she achieved great success with her series of Harry Potter books and made a great impact on readers around the world. The aim of this paper is to analyze how the author portrayed good and evil, and how that portrayal affects the reader and his experience. The main driver of the plot in Harry Potter and the Goblet of Fire is the fight between good and evil, the main symbols of that fight are Harry and Voldemort. Depiction of good and evil is determined by the characterization of characters, space and atmosphere, color as well as the way magic is presented. Good is connected with Harry and his relationship with friends, Hogwarts, sports and competition, and the use of magic in good measure. Evil is marked by Voldemort and the Death Eaters, and the nature of their relationship, by the dark mark, the snake symbol, and the color black. Good and evil in the book are presented as two opposites that are nevertheless connected because one cannot know the one without other, just like two faces of the same coin. In the depiction of the relationship between good and evil, good must sacrifice a part of itself in order to overcome evil. The book can encourage readers to think about the importance of courage and selflessness, perseverance in overcoming obstacles, and the meaning of evil and the role of fear.

Keywords: moral development, good and evil, Harry Potter and the Goblet of Fire, J.K.Rowling

1.UVOD

Za uspješan dječji razvoj potrebno je osigurati adekvatne materijale, te primjerno okruženje (Starc, Čudina-Obradović, Pleša, Profaca, Letica, 2004). Uz sigurnu okolinu važno je „aktivno poučavanje strategija učenja, pamćenja, računanja, pričanja priče i rješavanja problema“ kako bi dijete razvilo svoje kognitivne sposobnosti (Ramey i Landesman, 1998; prema Starc i suradnici, 2004; str.21). Jedan od načina na koji je to moguće učiniti, a koji obuhvaća mnoge od tih elemenata je upoznavanje djeteta s dječjom književnošću od najranije dobi. Situacije s kojima se upoznaje putem literature mogu poslužiti kao materijal i poticaj za razgovor i razmišljanje. Potrebno je stoga odabrati primjerenu literaturu kako bi imala pozitivan učinak na dijete i potakla ga na daljnje istraživanje i čitanje. Dijete svoje modele za ponašanje pronalazi u svemu što ga okružuje, pa i u književnosti.

Književnost za djecu u sebi, osim zabavnog, sadrži i učeći element. Djeca tako mogu uz pomoć književnosti naučiti nešto novo o sebi i drugima. Kako bi se trebala ponašati u okviru društvenih pravila, treba li se uvijek tako ponašati, što je dobro, a što nije, te kako uočiti razliku, samo su neka od pitanja na koje ih može potaknuti čitanje literature. Postavljanjem takvih pitanja i propitkivanjem okoline stvaraju svoja stajališta, te razvijaju svoj sustav vrijednosti. Književnost tako može koristiti kako bi se kod djece potaklo moralno ponašanje.

Autorski pristup učenju moralnosti kroz dječju književnost mijenjao se kroz različita razdoblja povijesti, baš kao i djeca i svijet koji ih okružuje. Krajem devetnaestog stoljeća dominiraju tako bontonci za djecu i mlade koji ih upućuju na „primjereno i poželjno“ ponašanje s gledišta odraslih (Zalar, 2014). Književnost za djecu u počecima odlikuje pretjerana didaktičnost, te usmjerenost na ideal ponašanja. (Težak, Čudina-Obradović, 2005). S vremenom se prikaz djece u dječjoj književnosti mijenja, oni postaju slojevita bića s manama i vrlinama (primjerice Pipi Duga Čarapa). Pišući o djeci bliskim doživljajima i stvarajući „prave“ likove, dječja književnost znatno se približila dječjem iskustvu, a time i malom čitatelju.

Autorica J. K. Rowling u knjizi Harry Potter i Plameni pehar spaja gore navedene elemente sa zabavom i fantazijom. Koristeći prikaz sila dobra i zla kao pokretača radnje, te kao suptilno učenje na koji bi se način čitatelj trebao ponašati u situacijama u kojima se treba suprotstaviti zlu u vlastitom životu.

Ovaj rad se bavi analiziranjem tih sila unutar knjige Harry Potter i Plameni pehar. Svrha u prikazu tih sila i njihovog međuodnosa je da se uoči paralelnost između moralnih i životnih lekcija koje uče glavni junaci knjige, te koje može naučiti i primijeniti sam čitatelj u vlastitu životu. Iz toga slijedi i cilj ovoga rada - prikazati dobro i zlo unutar Harryja Pottera i Plamenog pehara, te njegov utjecaj na čitatelja.

Rad započinje definiranjem moralnog razvoja u djece, objašnjava se zašto je on važan, te kako se razvija. Prikazat će se i važnost dječje književnosti u razvoju morala, te navesti primjeri. U nastavku će biti govora o autorici Harryja Pottera, njezinom stvaralaštvu i utjecaju. Na samom kraju analizirat će se dobro i zlo unutar knjige Harry Potter i Plameni pehar, te njihov međuodnos kao i utjecaj na čitatelja.

2.MORALNI RAZVOJ DJECE

Kada dijete uspostavi snažnu vezu s majkom, stvara određenu vrstu zavisnosti o okolini. Posljedično prihvaća norme koja mu ona nameće kako bi pripadalo toj okolini. Taj proces obično započinje tijekom druge godine djetetova života. Moralni razvoj utjecat će na stvaranje savjesti kod djeteta. Razvoj savjesti iznimno je bitan jer omogućuje djetetu, a kasnije i odrasloj osobi, da razlikuje dobro i zlo što će direktno utjecati na njegove obrasce ponašanja. Savjest se razvija s godinama i prolazi različite faze djetetova shvaćanje dobra i zla. Dijete svoj sustav vrijednosti razvija u odnosu s okolinom. Prvotno će mu kao primjer dobrog ponašanja biti ponašanje roditelja, te će se ravnati prema njihovoj definiciji dobra i zla. Roditelji korištenjem zabrana i ograničenja ukazuju djetetu na nepoželjnost određenih ponašanja. S vremenom dijete shvaća koja su poželjna ponašanja usmjerena k dobru, a ne samo ona koja su zabranjena i nepoželjna. (Težak , Čudina-Obradović, 2005).

Roditelji su glavni djetetov model po kojem dijete će izgraditi vlastiti sustav vrijednosti, što predstavlja veliku odgovornost. One vrijednosti koje cijene prenijeti će na dijete, te će uvelike utjecati na način na koji se ponaša i razmišlja (Damon, 1988; prema Družinec, 2016). Vrijednosti su kompas koji dijete vodi i omogućuje mu procjenu njegova ponašanja, ali i ponašanja njegove okoline. (Družinec, 2016).

Linda i Eyre (1997; prema Farahani, Kusumajanti i Rusnalasari, 2021) dijele vrijednosti u dvije kategorije u vrijednosti bivanja i vrijednosti davanja.

- Vrijednosti bivanja odnose se na iskonske vrijednosti osobe i njezin odnos prema okolini. Vrijednosti bivanju su: „iskrenost, hrabrost, miroljubivost, čistoća, samopouzdanje i potencijal, samodisciplina i umjerenost.“ (Linda i Eyre, 1997; prema Farahani, Kusumajanti i Rusnalasari, 2021; str.107)
- Vrijednosti davanja se odnose na one vrijednosti koje zahtijevaju trud od osobe. Autori navode da su vrijednosti davanja: „ljubav i privrženost, osjetljivost i nesebičnost, poštivanje odanosti i pouzdanost, poštenost i humanost, ljubaznost i prijateljski odnos.“ (Linda i Eyre, 1997; prema Farahani, Kusumajanti i Rusnalasari, 2021; str.107)

Berkowitz i Grych (1998) navode da su „temeljni činitelji dječjeg moralnog razvoja: socijalna orijentacija, samokontrola, suradljivost i samopoštovanje.“ (Berkowitz, i Grych, 1998; str.371) Nadalje navode i „četiri glavna aspekta moralnog funkcioniranja : empatija, savjest, moralno razmišljanje i altruizam.“ (Berkowitz, i Grych, 1998; str.371)

2.1.Svrha i važnost

Razvoj morala djetetu će omogućiti da razlikuje ono što je dobro od zla, te da pravilno i pravedno postupi birajući prave vrijednosti. Učenjem moralnog ponašanja znat će kako postupiti u određenim situacijama u skladu s društvenim normama, vođeno vlastitom savješću. Temeljne moralne vrijednosti koje dijete nauči za vrijeme svog djetinjstva, oblikuju njegovu ličnost i način razmišljanja u odrasloj dobi. Razvijanjem ovih vrijednosti kod djece roditelji ih pripremaju za bolji suživot s drugima, kvalitetniji odnos prema sebi i bolju procjenu ponašanja drugih. Oni im usađuju moralna znanja i moralna ponašanja kako bi izrasli u dobre i dobro prilagođene ljude, te se lakše snalazili u raznim životnim izazovima.

2.2.Kako i kada se razvija moralno ponašanje

Prema Težak i Čudina-Obradović (2005) moralni razvoj djece odvija se u tri koraka:

1. „Razvoj moralnog prosuđivanja“(Težak i Čudina-Obradović, 2005; str.21)

Autorice navode djetetovo shvaćanje moralnosti u 6 faza, ovisno dobi djeteta:

- „predmoralna (amoralna) faza – (do 2. godine)“ dijete je usmjereno samo na ono što mu pričinjava ugodu i to smatra dobrim
- „egocentrična faza – važnost kazne (od 2. do 4. godine)“ važnost uloge roditelja, ali dijete sebe i ono što je njemu važno stavlja u središte, primjena kazne razlikuje dobro od zla
- „egocentrična faza – važnost nagrade (od 4. do 9. godine)“ pomoću primjene nagrade ili njezinog izostanka razlikuje dobro od zla
- „faza individualizma – (oko 10. godine)“ dijete povezuje dobro s nečim što je bitno njemu, ali i njegovoj okolini

- „faza socijalnog dogovora – (od 10. do 12. godine)“ dobro grupe kojoj dijete pripada važnije je od pojedinačnog
- „faza društvenog morala – (adolescencija) ... dobro je ono što propisuju zakoni, društveni dogovor i običaji.“ (Težak i Čudina-Obradović, 2005; str.21)

U razvoju moralnog ponašanja važno je djetetovo kognitivno sazrijevanje, ali ključnu ulogu ima i djetetova okolina, pogotovo u razvoju empatije (Težak i Čudina-Obradović, 2005).

2. „Učenje izbora između dobra i zla“ (Težak i Čudina-Obradović, 2005; str.22)

Dijete modelira svoje ponašanje prema onome što njegova okolina radi, a manje prema onome što govori. Upravo ti modeli iz okoline čine razliku između toga što će dijete misliti o moralu i što će zapravo činiti. Ako primjerice roditelji krše pravila, veća je vjerojatnost da će to činiti i dijete. Osim roditelja na djetetovo učenje o dobru i zlu utječu i mediji, ali i likovi iz književnosti. (Težak i Čudina-Obradović, 2005).

3. „Razvoj sustava samokontrole“ (Težak i Čudina-Obradović, 2005; str.23)

Samokontrola se odnosi na odgađanje trenutnog zadovoljstva, radi postizanja dugoročnog i većeg dobra, te može imati neke negativne posljedice za osobu. Samokontrolu za djecu predstavlja veliki izazov. Ona uključuje izbor nečega što možda nije ugodno i privlačno, ali je dobro, naspram lakšem izboru koji možda donosi samo trenutno zadovoljstvo. U kojoj mjeri ono što dijete čini, emocionalno utječe na njega, određuje razinu njegove samokontrole (Težak i Čudina-Obradović, 2005).

3.KNJIŽEVNOST KOJA POMAŽE MORALNOM RAZVOJU

Prema djeci možemo uočiti vrijednosti društva i kakva je njihova važnost. Učestalost dječjeg doticaja s knjigom i književnošću neposredno utječe na razinu njihovog moralnog razvoja. Simbolizam i slikovitost u književnosti bit će dobar učitelj moralnih vrijednosti u životu djece, ako ih znaju prepoznati i cijiniti. Koristeći odnos djece i odraslih kao nešto što povezuje, ali i stvara razliku, te ih učeći gledanju iz različitih perspektiva, književnost potiče dječje promišljanje o moralu. Učenje o moralnosti je samo jedna od uloga dječje književnosti. Kod odabira žanra treba se voditi i primjernosti prema dobi djeteta (Miao-miao, 2006; prema Farahani, Kusumajanti, i Rusnalasari, 2021).

Dječja književnost nudi bogatstvo materijala i tema za dječje upoznavanje s moralnosti. Učitelji i odgojitelji svojim djelovanjem kao usmjerivači i poticatelji, mogu u djeci potaknuti znatiželju i želju za postavljenjem daljnjih pitanja. Moralne dvojbe koje djeca pronađu u književnosti korisne su, jer potiču djecu na dublje propitkivanje. Mogu analizirati i pokušati objasniti kako i zašto je lik postupio na određeni način, te odrediti koji su alternativni načini na koje je mogao postupiti, tako razvijaju svoje moralno prosuđivanje. (Hoskisson, i Biskin, 1979).

Prema Pašić Kodrić (2021) naspram književnosti za odrasle, dječja književnost često je u nepovoljnom položaju. Umanjuje se veličina njezina utjecaja na sve aspekte života djece. U privlačenju čitalačke publike važnu ulogu ima zabava kao čimbenik, ali književnost ima i druge namjene poput djetetova intelektualnog i moralnog razvoja. Većina dječje književnosti pokušava izraziti odgojno-pedagošku komponentu, više ili manje uspješno (Pašić Kodrić, 2021).

U svakidašnjem životu odvojeno se konzumiraju različite vrste sadržaja („kao što su etika i činjenice ili pedagogija i zabava“), dok ih dječja književnost objedinjuje. (Høyrup, 2015;str.85).

Bajke i dječji romani su dio dječje književnosti kroz koju dijete uči o razlici između dobra i zla.

3.1. Bajke

U samim počecima bajke nisu bile isključivo napisane za djecu. Njihove odlike kao što su komična i neobična događanja, fantastičnost i obilje slika i simbola razlog su što su ih djeca prihvatila i kasnije učinila svojim žanrom. Bajku odlikuje pojava fantastičnih bića i neobičnih događaja, a može biti umjetničkog ili narodnog podrijetla. Narodne bajke prenose se generacijama i u sebi nose identitet i povijest naroda. Dio umjetničkih bajki se „naginje“ na narodnu bajku, dok se drugi dio odmiče i u potpunosti izmjenjuje žanr. (Diklić, Težak i Zalar, 1996).

Pod pojmom fantastične priče često se misli na književne oblike „sazdane modernije oblikovanim ljudskim maštanjima i snovima“ (Diklić, Težak i Zalar, 1996; str.67). Premda se ponekad i fantastična priča naziva bajkom, ovisno o definiciji bajke koju koristimo. Posebni doprinos nastanku umjetničke bajke dali su Hans Christian Andersen i Lewis Carroll, a u hrvatskoj književnosti Ivana Brlić Mažuranić (Diklić, Težak i Zalar, 1996).

3.2. Dječji romani

Dječji roman je književna vrsta u kojoj glavnu ulogu imaju djeca i koji govori o njihovim problemima i temama koje ih zanimaju. Napisan je imajući u vidu dijete i njegov pogled na svijet u okviru postojećeg iskustva. Definiiraju i određuju ga dijelovi od kojih se sastoji. Svaki roman mora imati određenu građu, koja može biti fikcijska ili stvarna. „Njenu organizaciju uobičajeno nazivamo fabulom.“ (Hranjec, 1998; str.6). Sam tijek radnje naziva se kompozicijom. Unutar romana postoji pokretač radnje - lik. Pisac može pristupiti liku prema određenom okviru, što se odnosi na tipične likove ili stvoriti potpuno drugačiji lik korištenjem individualizacije lika. Dječji roman odlikuje i postojanje pripovjedača koji može biti više ili manje vidljiv. Nadalje karakteristike koje ga najčešće obilježavaju su akcijska i dinamična radnja, zaigranost (tema i stil) i pristupačnost, kako bi bio što bliži djeci. (Hranjec, 1998).

Djeca u dobi od osme do dvanaeste godine iskazat će zanimanje za dječji roman. S godinama dječji interesi i poimanje svijeta postaju „širi“ i kompleksniji, što se očituje i u literaturi koju

će izabrati. Polako će napuštati svijet bajki da bi se uputili k dječjem romanu, koji je svojim sadržajem primjeren dječjem svijetu, ali ipak složeniji od bajke (Diklić, Težak i Zalar, 1996).

Unutar samog žanra nije došlo do velikih promjena u usporedbi s drugim žanrovima. Razlog tome je što autori poznaju ono dječje, univerzalno i otporno na niti vremena. Prepoznaju dječju prirodu i nevinost, te dosegnuti kognitivni razvoj kojem odgovara postojeća forma i tehnika pisanja romana. Područje u kojem autori uvode promjene odnosi se na odabir tema. Teme prilagođavaju da budu što bliže dječjem unutarnjem svijetu i dječjem iskustvu koje se mijenja pod utjecajem vremena (Diklić, Težak i Zalar, 1996).

U svojim začecima dječji likovi u romanima prikazivani su onako kako bi se trebali ponašati. Okarakterizirani su prema slici i načinu gledanja odraslih, a nimalo u skladu s dječjim karakterom i zbiljom. Prvi književnik koji je djeci podario drugačiji i životniji prikaz bio je Mark Twain. (Diklić, Težak i Zalar, 1996).

Kod hrvatskog romana termini roman i pripovijest često su se rabili kao sinonimi. (Zima, 2011). Odlike žanrova mijenjale su se tijekom vremena što je onemogućilo precizno definiranje žanra romana (Nemec, 1995; prema Zima, 2011). Nemec (1995; prema Zima, 2011) ga je pokušao definirati kao književni uradak koji je duljinom približno ili veći od stotinu stranica, te dužinom toliko dug da se može objaviti kao samostalno djelo.

3.3. Primjeri književnih djela koji pomažu moralnom prosuđivanju djece

Pred autorom dječje književnosti izazov je pronaći ravnotežu između umjetničke vrijednosti književnog djela i odgojnog elementa koji želi pružiti djelom. U počecima dječje književnosti naglasak je bio upravo na ovom drugom. Autori pišu s moralističkog stajališta, zanemarujući umjetničku, estetsku i stilsku ljepotu. Nijedan ekstrem nije preporučljiv, tako ni zanemarivanje odgojnog aspekta i ideje u svrhu umjetničkog (Težak, Čudina-Obradović, 2005). „Ljepota i bogatstvo književnosti i leži upravo u tom što ona ne dopušta bilo kakve stroge okvire pristupa, uvijek dajući prostora različitim književnim oblikovanjima“ (Pašić Kodrić, 2021; str. 256). Kroz književnost djeca „rastu“, maštaju, uče i upoznaju nove svjetove. Ona ih zabavlja, ali ih i priprema da postanu dobri ljudi učeći ih, među ostalim, o moralnosti i dobru i zlu.

Jedan od jasnih primjera takve vrste književnosti je Pinokio autora Carla Collodija. Glavnog lika Pinokija stiže kazna za svako ponašanje koje krši pravila. Raste mu nos kod laganja, postaje magarac ako vrijeme provodi u igri umjesto u učenju, te je nagrađen što je postao dobar pretvorivši se iz drvenog lutka u jednog dječaka (Težak , Čudina-Obradović, 2005). Pinokio uči primjereno ponašanje, kroz ono što mu je dozvoljeno i ono što mu je zabranjeno. Opisujući Pinokijevo ponašanje pisac se zapravo obraća djetetu. (Farahani i sur., 2021). Autor koristi priču da bi djeci ukazao na važnost iskrenog i dobrog ponašanja. Ono je ponekad teži put, ali i onaj koji je ispravan i dugoročno donosi pozitivne posljedice za djecu i njihovu okolinu.

Dobro i zlo u dječjoj književnosti mogu se prikazati i karakterizacijom likova, koja je u bajkama često crno-bijela (Težak, Čudina-Obradović, 2005). Djeca učestalo fizički izgled povezuju s moralnim karakteristikama lika (kao prvi dojam, bez dostupnosti dodatnih informacija) (Griffin, i Langlois, 2006; prema Obiols-Suari, i Marco-Pallarés, 2021). „...u dječjoj književnosti češći je prikaz fizički privlačnijih likova kao dobrih, a onih manje privlačnih kao zlih, nego suprotno.“ (Obiols-Suari, i Marco-Pallarés, 2021; str.2). Modernija djela ipak svoje likove opisuju slojevitije i kompleksnije nego klasične bajke, dajući im veću dozu realnosti i životnosti, omogućuju čitatelju da se poistovjeti s likovima koji imaju dobre i loše strane, baš kao i on.

Sa simpatijom se može gledati na lik Alise Lewisa Carrolla koju njezine mane ne određuju kao negativan lik. Doprinosu njezinoj ljudskosti i s vrlinama koje je krasi oblikuju ju je u pozitivnom svijetlu (Težak , Čudina-Obradović, 2005).

Prkos crno-bijelom prikazu likova iskazuje i Astrid Lindgren sa svojom Pipi. Nekonvencionalna Pipi prema bontonima ponašanja nastalim u 19. stoljeću bila bih okarakterizirana kao neposlušna i neodgojena dijete, zao lik. Autorica iskazuje otpor prema takvom odnosu roditelja prema djeci, stvarajući svojevrsan „antibonton“. (Zalar, 2014; str. 318). Sustavno i izravno nametanje moralnosti kroz književnost, kod djece može izazvati suprotan efekt (Pašić Kodrić, 2021). Pipi ima problema s autoritetom, puno laže, ne priznaje pravila koja nameće društvo (odlazi u školu kada to želi) i ne vodi računa o higijenskim navikama, a svejedno je pozitivan, moralan i plemenit lik. (Težak ,Čudina-Obradović, 2005). Autorica želi djeci poručiti da je plemenito, hrabro i nesebično ponašanje (koje iskazuje Pipi) ono što zapravo odlikuje dobro i moralno dijete, a ne skup pravila koje su odredili odrasli.

U hrvatskoj književnosti djela koja progovaraju o pitanjima etike, morala i borbi dobra i zla su Priče iz davnine i Šegrt Hlapić Ivane Brlić Mažuranić. Imajući u vidu didaktički aspekt, kod pisanja autorica ga ne podređuje umjetničkom (Težak, Čudina-Obradović, 2005). Postiže ravnotežu stvarajući cjelovito djelo koje uči djecu, ali ih ne podcjenjuje nego im se približava. Prema Jelčić (1970) neke od poruka koje prenose njezina djela su:

- istinsko dobro čovjeka koje posjeduje i uvijek je prisutno u njemu
- prevladavanje plemenitosti nad podlošću
- u brojnim njezinim pričama iskazana je njezina pozitivnost i vjera u bolju budućnost
- važnost i snaga ljubavi i njezina premoć nad mržnjom
- pobjeda hrabrosti nad strahom
- prednost istine naspram laži.

Djeca uz pomoć njezinih maštovitih djela, protkanih mitologijom i narodnom književnošću, razvijaju svoje poimanje dobra i zla. Potiče ih na moralno promišljanje o svijetu, te ih usmjerava ka dobrom. O etici piše po vlastitom iskustvu (Jelčić, 1970).

3.BIOGRAFIJA J. K. ROWLING

Punim imenom Joanne Kathleen Rowling rođena je 31. srpnja 1965. u bolnici Yate General blizu Bristola, a odrasla je u Gloucestershireu u Engleskoj i u Chepstowu, Gwent, u jugoistočnom Walesu.

J.K. Rowling je od malena pokazivala veliki interes za pisanje. Sa samo šest godina napisala je prvu priču o zecu, a s jedanaest prvi roman (o sedam ukletih dijamanata i njihovim vlasnicima).

Studirala je na Sveučilištu Exeter francuski i klasičnu književnost, te diplomirala 1986. Nakon stjecanja diplome preselila se u London gdje je radila u Amnesty Internationalu kao istraživač.

U Londonu počinje pisati knjige o Harryju Potteru. Ideju je dobila dok se vozila vlakom od Manchester do London King's Crossa.

Seli se u Portugal gdje predaje engleski jezik. Tamo upoznaje svog prvog supruga Jorgea Arantesa za kojeg se udaje 1992., te dobiva kćer Jessicu 1993. Nakon rastave vraća se u Englesku, točnije Edinburg. Školuje se za učiteljicu i počinje predavati u javnoj školi, u međuvremenu i dalje piše Harryja Pottera.

Bloomsbury Children's Books prvi objavljuje Harry Potter i Kamen mudraca 1997. , a kao autora navode J.K. Rowling. Dodaju slovo K njezinim inicijalima, prema imenu njezine bake Kathleen. Slovo je dodano jer je izdavač smatrao da ženska autorica neće privući ciljanu publiku- mlade dječake.

Knjiga je postigla veliki uspjeh, baš kao i kasnije cijela serija knjiga. Prema knjigama su snimljeni i vrlo uspješni filmovi.(*About*, bez dat.)

3.1.Stvaralaštvo

Književna djela s kojima se J.K.Rowling proslavila su sedam nastavaka o čarobnjaku Harryju Potteru:

- Harry Potter i Kamen mudraca, objavljen 1998.

- Harry Potter i Odaja tajni, objavljen 1999.
- Harry Potter i Zatočenik Azkabana, objavljen 2000.
- Harry Potter i Plameni pehar, objavljen 2000.
- Harry Potter i Red feniksa, objavljen 2003.
- Harry Potter i Princ miješane krvi, objavljen 2005. (Sean, 2005.)

Napisala je i knjige povezane sa svijetom Harryja Pottera:

- Fantastične zvijeri i gdje ih pronaći, objavljen 2001.
- Metloboj kroz stoljeća, objavljen 2001.
- Bajke Barda Beedlea, objavljene 2008.
- Harry Potter i ukleto dijete, objavljen 2016., u suradnji s Jackom Thorneom i Johnom Tiffanyjem

U njezina djela ubrajaju se i originalni scenariji koje napisala za tri filma:

- Čudesne zvijeri i gdje ih naći, objavljen 2016.
- Čudesne zvijeri: Grindelwaldova zlodjela, objavljen 2018.
- Čudesne zvijeri: Dumbledoreove tajne, objavljen 2022.

Objavljuje i knjige za odrasle:

- Prijevremeni izbori, objavljen 2012.

Pod pseudonimom Robert Galbraith napisala je seriju kriminalističkih romana o privatnom detektivu Cormoranu Strikeu:

- Zov kukavice, objavljen 2013.
- Dudov svilac, objavljen 2014.
- Karijera zla, objavljen 2015.
- Smrtonosno bijelo, objavljen 2018.
- Nemirna krv, objavljen 2020.
- Srce crno kao tinta, objavljen 2022.

Izdaje i knjige za mlađu djecu:

- The Ickabog, objavljen 2020.
- The Christmas Pig, objavljen 2021. (*About*, bez dat.)

3.2. Utjecaj

Serijal knjiga o malom čarobnjaku Harryju Potteru postigao je veliki komercijalni uspjeh, te postigao status globalnog fenomena. Knjige su prodane u 420 milijuna kopija diljem svijeta i prevedene na 60 jezika. Prema knjigama su napravljeni filmovi i video igrice, te lik Harryja Pottera krasi preko 400 različitih proizvoda. (Heilman, 2009).

J.K. Rowling postala je popularna diljem svijeta zahvaljujući svojim knjigama, te dobila brojne nagrade i stekla ogromnu zaradu. Zaokupila je pažnju djece diljem svijeta, ali i njihovih roditelja. Romani o Harryju Potteru ostvarili su veliku popularnost i među odraslom populacijom (Binnendyk, Schonert-Reichl, 2002). Mlađi čitatelji s Harryjem odrastaju, dok stariji opet postaju djeca. Svojim univerzalnim temama (ljubav, prijateljstvo, borba dobra i zla...) s kojima se svatko može poistovjetiti J.K. Rowling „začarala“ je čitatelje. Postala je dijelom povijesti i ostvarila veliki utjecaj na dječju književnost.

U svome pisanju pronašla je jedinstvenu formulu stvarajući napetost i iščekivanje kod čitatelja, koji ne može dočekati da pročita sljedeći nastavak i otkrije što će se dogoditi.

Njezine knjige pomažu čitatelju u razvijanju socijalnih i emocionalnih vještina, potičući ga na promišljanje. Pomnom karakterizacijom likova, čitatelj ulazi u njihova srca i način razmišljanja, razvijajući vlastitu empatiju. Susreće se s različitim načinima gledanja, koje može bolje razumjeti ako ih susretne u stvarnom životu.

Slavu i utjecaj koji je stekla J.K.Rowling koristi stvaranjem neprofitne organizacije Lumos za pomoć djeci, u kojoj aktivno sudjeluje. (*About*, bez dat.)

4.HARRY POTTER I PLAMENI PEHAR

Knjiga je privlačna za mlade čitatelje zbog sljedećih obilježja:

- „postojanje fantastičnih elemenata“ (postojanje magije, magičnih načina putovanja, čarobnih predmeta –putoključ...)
- „misterija“ (tko je umetnuo Harryjevo ime u Plameni pehar, kakvi će sve biti zadaci koji ga čekaju...)
- „događanja vezana uz školski život“ (iščekivanje prvog predavanja novog profesora – Moody, zajednički obroci, druženja)
- „sportska i natjecateljska događanja“ (metloboj, Tromagijski turnir)
- „roman o odrastanju“ (prijateljstva, prve ljubavi...) (Barker, 2016; str. 112).

Prikladna je za razvijanje moralnih vrijednosti mladih čitatelja. Na temelju knjige učitelj ili roditelj može s djecom razgovarati o moralnim dvojabama likova, te ih povezati s moralnim dvojabama koje dijete susreće u svakodnevnom životu (Binnendyk, Schonert-Reichl, 2002).

U knjizi se kroz likove i situacije djeci predstavljaju dvije suprotstavljene strane. Borba između dobra i zla je ono što pokreće radnju i daje važnost i značenje svemu što se događa u Hogwartu.

4.1.Sadržaj knjige

Obitelj Weasley (obitelj Harryjeva prijatelja Rona) šalje pismo Harryjevu ujaku u kojem poziva Harryja da im se pridruži na Svjetskom prvenstvu u metloboju (sportu kojeg čarobnjaci igraju na metlama). Ujak uz negodovanje pristaje i Harry odlazi k Weasleyjevima.

Harry, prijateljica Hermiona i Weasleyjevi korištenjem putoključa (koji omogućuje čarobnjacima da putuju s jednog na drugo mjesto) odlaze na Svjetsko prvenstvo s Cedricom Diggoryjem, njihovim školskim kolegom. Na svjetskom prvenstvu igraju Irska i Bugarska, pobjeđuje Irska.

Na mjestu održavanja prvenstva prizvan je tamni znamen koji je sve prestrašio, jer je simbol mračne vladavine čarobnjaka Lorda Voldemorta . Pojavljuju se i smrtonoše, pristaše Voldemorta i muče četvero bezjaka (koji nemaju čarobne moći).

Harry, Ron i Hermiona bježe od smrtonoša u šumu, te Harry otkriva da mu je nestao čarobni štapić. Štapić je pronađen kod kućne vilenjakinje Winky na mjestu gdje se pojavio tamni znamen i otkriveno je da je korišten za prizivanje tamnog znamen.

Pri povratku u školu vještičarenja i čarobnjaštva Hogwarts, Dumbledore, ravnatelj škole najavljuje održavanje Tromagijskog turnira između tri škole, te predstavlja novog profesora Moodyja.

U listopadu stižu delegacije iz škola Beauxbatons i Durmstranga (koje će se natjecati s Hogwartsom), te Plameni pehar izabire imena predstavnika škola. Školu Beauxbatons predstavlja Fleur Delacour, školu Durmstrang Viktor Krum, a na sveopće iznenađenje škola Hogwarts ima dva predstavnika Cedrica Diggoryja i Harryja Pottera. To izaziva skandal, jer se na turniru natječu samo učenici stariji od 17 godina, a Harry je premlad da bi sudjelovao. Plameni pehar je ipak izbacio njegovo ime, te je odlučeno da mora sudjelovati.

Prvi zadatak Tromagijskog turnira bio je proći pokraj zmaja i ugrabiti zlatno jaje, u čemu je Harry bio uspješan uz pomoć profesora Moodyja.

Tijekom praznika, između prvog i drugog zadatka, održan je Božićni bal kojega su otvorili prvaci, Harry s Parvati Patil, Viktor Krum s Hermionom, Cedric Diggory s Cho Chang (Harryjevom simpatijom).

Jaje je bilo ključ za otkrivanje onoga što će se dogoditi u drugom zadatku (bilo je potrebno zaroniti ga u vodu). Prvaci su morali spasiti osobe do kojih im je stalo s dna hogwartskog jezera. Harryjeva plemenitost donijela mu je dodatne bodove i izjednačila ga s Cedricom Diggoryjem.

U trećem zadatku, onaj od prvaka koji prvi dođe do Tromagijskog pokala je pobjednik. Pokal se nalazi u središtu labirinta u kojem su postavljene svakojake zamke. Harry i Cedric zajedno stižu i uzimaju pokal.

Pokal je zapravo putoključ koji ih je odveo na groblje na kojem je pokopan Voldemortov otac. Na groblju zatiču smrtonošu Crvorepa, koji ubija Cedrica, te zaveže Harryja po nalogu Voldemorta.

Crvorep korištenjem čarolije koja uključuje Harryjevu krv, pepeo Voldemortova oca i njegovu ruku omogućuje Voldemortu da poprima tjelesni oblik.

Voldemort poziva smrtonoše, te izaziva Harryja na dvoboj s namjerom da ga ubije. Harry uspijeva pobjeći i otkriva da je profesor Moody zapravo bio smrtonoša koji se korištenjem Višesokovnog napitaka transformirao u Moodyja, te je umetnuo Harryjevo ime u Plameni pehar s ciljem da ga dovede do Voldemorta.

Održava se završna večera u školi Hogwarts i Harry odlazi natrag kod majčine obitelji Dursleyevih (Rowling, 2001).

4.2. Prikaz dobra

Harry Potter je primarni simbol dobra u knjizi i suprotnost Voldemortu jer Harry je sve ono što Voldemort nije. Svoju plemenitost i hrabrost ne pokazuje da bi stekao ugled i status pred drugima. U svome ponašanju vođen je istinskom brigom o dobru drugih, te snažnim osjećajem za pravdu, premda naštetio i sebi.

Kod obavljanja drugog zadatka, mogao je spasiti Rona i pobijediti, ali ostao je dok svi nisu spašeni. „ „Tvoj je zadatak vratiti tvog prijatelja...druge ostavi...“ „I ona je moja prijateljica, vikne Harry pokazujući na Hermionu...“ A ne žalim ni da oni umru!“ “ (Rowling, 2001; str. 398). Uloga junaka mu je nametnuta (nije sam umetnuo ime u Plameni pehar) i posljedica njegova ponašanja, a ne nešto što aktivno traži.

Harry je čitatelju bliži jer krši određena pravila zbog dubljih i važnijih vrijednosti. Pokazujući kako je ponekad važnije slijediti vlastito srce i unutarnji moralni kompas, premda prekršili određena pravila, a sve u svrhu postizanja većeg dobra. (Barker, 2016). Pomaže tako Cedricu Diggoryju otkrivši mu da će se boriti sa zmajevima u prvom zadatku, iako prvaci nisu smjeli znati što ih čeka u prvom zadatku. „ „ Zašto si mi to rekao?“ upita on. (Cedric)... „Pa zato što... zato što je tako pošteno, zar ne?“ reče on Cedricu. „Sada svi znamo... svi smo na istom, zar ne?“ “ (Rowling, 2001; str. 276).

Za razliku od Harryja i Rona, Hermiona nije u tolikoj mjeri sklona kršenju pravila. Duboko je moralna, te često ima crno-bijeli pogled na ono što je pravedno i ispravno. Bori se za prava vilenjaka, međutim ne nailazi na veliku podršku (ni čarobnjaka, ni vilenjaka). Zanimajući kulturu i povijest ponašanja čarobnjaka i vilenjaka u svojoj borbi za pravdu.

Prijateljstvo Harryja, Rona i Hermione, kroz njihovu međusobnu odanost i topao odnos, može se okarakterizirati kao nešto normalno i pozitivno u Harryjevu životu. Njihov odnos zapravo je sila dobra u knjizi i za njih sve ima veliku važnost. Snažno je jer se temelji na poštovanju, odanosti i istinskoj privrženosti. Snaga njihova prijateljstva može se vidjeti na primjeru sukoba s drugima, gdje priskaču u obranu prijatelja (primjerice to je vidljivo u sukobu sa Malfoyem).

„Grangerice, oni traže *bezjake*“, nastavi Malfoy. „Zar baš želiš pokazivati svoje gaćice u zraku? Ako želiš, ostani u blizini...idu u ovom smjeru, a svi bismo se slatko nasmijali da to vidimo.“ „Hermiona je vještica“ zareži Harry. „Kako hoćeš, Potteru“, reče Malfoy, pakosno se cerekajući. „Ako mislite da oni ne mogu uočiti mutnjakušu, samo vi ostanite tu gdje jeste. „Pazi što govoriš! vikne Ron.“ “ (Rowling, 2001, str.104)

Odanost obilježava i prijateljski odnos Hagrida i Harryja, te Dobbyja prema Harryju. Potaknut njome Hagrid mu otkriva sadržaj prvog zadatka, a Dobby mu pomaže u drugom zadatku. Takvo ponašanje čitatelj može protumačiti kao čin dobra i nesebičnosti.

Jedan od simbola dobra je i sama škola Hogwarts. Ona za Harryja predstavlja drugi dom, mjesto druženja, zabave, avanture i određeno utočište. Može ga se povezati s mjestom bezbrižnosti, školskih avantura, prijateljstava i prvih ljubavi. Autorica ga prikazuje kao svojevrsnu zaštitu od svega vanjskog i zlog, koje se događa van njega. Čitatelj osjeća da je Hogwarts sigurno mjesto.

Cilj magije koja se uči i koristi u školi Hogwarts, je da pomogne samom čarobnjaku, ali i čarobnjacima u njegovoj okolini. Namijenjena je korištenju u dobroj namjeri kao sredstvo pomoći. U svojoj naravi je dobroćudna i neškodljiva prema drugima, iako se može zlorabiti i pogrešno koristiti. Nije namijenjena za nanošenje štete i zla, za razliku od crne magije.

Dobro se može pronaći i u sportskim i natjecateljskim događanjima u knjizi (Svjetsko prvenstvo u metloboju i Tromagijski turnir). Okupljaju čarobnjake iz različitih zemalja i kultura u duhu zajedništva i zabave. Podižu moral i jačaju osjećaj pripadnosti kroz natjecanje, ali i popratne ritale i događanja (putovanje putoključem, kampiranje, kupovanje suvenira, Božićni bal).

4.3.Prikaz zla

Likovi u knjizi određeni su svojim izborima i odlukama. U svijetu Harryja Pottera čarobnjaci su rođeni s moćima, te ih koriste u skladu sa svojim vrijednostima. U knjizi postoji više negativnih likova međutim središnju ulogu zauzima Voldemort. Lord Voldemort svjesno bira mračnu stranu čarobnjačkog svijeta, a sve zbog vlastite iskrivljene slike o životnim vrijednostima. On odabire zlo bez da su ga okolnosti ili druge osobe na to primorale, pritom ne osjećajući žaljenje (Sharma, 2022).

Lord Voldemort ne poznaje ljubav, prijateljstvo, moralnost ili hrabrost. U odnosu s drugima koristi manipulaciju, omalovažavanje, zastrašivanje, okrutnost, iskazuje nepoštovanje (posebice za bezjake ili čarobnjake koji potječu iz bezjačkih obitelji-makar je i sam jedan od njih) i ima osjećaj nadmoći.

„ „Harry Potteru, ti stojiš na ostacima mog pokojnog oca“, sikne on tiho. „Bezjaka i budale...poput tvoje drage majke. No oboje su poslužili svrsi, zar ne?...“ “ (Rowling, 2001; str. 510).

Odnos s drugima najbolje se vidi na primjeru odnosa sa Crvorepom i smrtonošama:

„ „Gospodaru!Ja...ja nemam nikakvu želju napustiti vas, baš nikakvu...“ „Ne laži mi!“... „Uvijek znam kad lažeš, Crvorepe! Žališ što si mi se uopće vratio. Gadim ti se“... „Ne! Moja odanost vašem gospodstvu...“ „Tvoja odanost nije ništa drugo doli kukavičluk. Da imaš kamo otići, ne bi bio ovdje. Kako bih preživio bez tebe, kada me treba hraniti svakih nekoliko sati?“... „Ali djelujete kudikamo snažnije, gospodaru... „Lažljivče“... „Nisam snažniji, a da ostanem sam na nekoliko dana, izgubio bih i ovo malo zdravlja koje sam uspio povratiti pod tvojom nevještom njegom...“ “(Rowling, 2001, str.13)

„ „Gospodaru“ zakriješti on. „Gospodaru, oprostite mi! Svima nam oprostite!“Voldemort se počeo smijati. Podigne štapić. „*Crucio!*“ Smrtonoša na tlu previjao se i vrištao. Harry je bio uvjeren da se tako glasan zvuk mora pronijeti i do okolnih kuća....Moliš za oproštaj? Ja ne opraštam. Ja ne zaboravljam. Trinaest dugih godina...želim da mi trinaest godina vraćate dug prije nego vam oprostim. “ (Rowling, 2001, str. 512)

Voldemort je nemilosrdan i ne pokazuje trunku savjesti ili zahvalnosti. Crvorep mu je pomogao da se vrati u tjelesni oblik, pa ga svejedno kažnjava propitujući motive zbog kojih mu je pomogao. Propituje i motive svojih sljedbenika,svjestan da ga većina slijedi zbog straha nad moći koju ima nad njima,a ne istinske odanosti.

„Zavukli su se opet među moje neprijatelje, zaklinjući se da su nevini, da nisu znali, da su bili začarani...Zatim se pitam, ali kako su mogli vjerovati da ja neću ponovno ustati? I to oni, koji su znali kakve sam mjere odavno poduzeo da se zaštitim od smrti običnog smrtnika? Oni, koji su vidjeli dokaze moje beskrajne moći, u vremenima kad bijah silniji od ijednog drugog čarobnjaka?Pa odgovaram, možda su vjerovali da postoji još veća sila, neka koja može savladati čak i lorda Voldemorta...“ (Rowling, 2001, str.511-512)

Voldemort uspješno koristi slabosti svojih sljedbenika da bi ih iskoristio i na kraju odbacio kada više nemaju koristi. Autorica mu ne daje iskupljujuće karakteristike, predstavlja ga kao čisto zlo.

Zli likovi okarakterizirani su na takav način da čitatelj ne osjeća ni trunku simpatije prema njima. Oni su osim negativnim karakternim osobinama opisani i neprivlačnim vanjskim izgledom (Tucker, 1999; prema Binnendyk, Schonert-Reichl, 2002).

Čitatelj to može uočiti na primjeru opisa izgleda Voldemorta i Crvorepa.

„Bezdlak i ljuskast, boje živog, ali pocrnjelog mesa, imao je tanke, slabašne ruke i noge, a njegovo lice - nijedno dijete koje je ikada živjelo nije imalo takvo lice- bilo je plosnato i zmijoliko, zažarenih crvenih očiju“ (Rowling, 2001.;str.506).

„...muški glas; zvučao je bojažljivo i strašljivo....“ „Frank je na trenutak opazio niskog muškarca...Bio je odjeven u dugi crni plašt. Stražnji dio glave bio mu je mjestimice ćelav“ (Rowling, 2001; str.13).

Vizualno svijet Voldemorta i smrtonoša obilježavaju mrak, crna boja i tamni tonovi, koji u čitatelju stvaraju osjećaj jeze, odbojnosti, straha i napetosti. Pojavljuju se noću u napuštenoj kući, te ponovno na groblju na kojem je zakopan Voldemortov otac. Smrtonoše su odjeveni u crne ogrtače s kukuljicama, pa im se ne vidi lice. Imaju na sebi tamni znamen crne boje, kao sredstvo Voldemortove kontrole nad njima. Pojava tamnog znamen na Svjetskom prvenstvu u metloboju izaziva strah među čarobnjacima jer ih podsjeća na zlo i mračna vremena. Tamni znamen ima oblik zmije, lajtmotiva koji se povezuje s Voldemortom i simbolizira zlo. On razgovara sa zmijama, ima zmiju Nagini, te je bio u domu čiji je simbol zmija (Slytherine).

Voldemort i smrtonoše također se povezuju s korištenjem crne magije, kao nečeg zabranjenog, moćnog, strašnog i zlog. U knjizi se prikazuje kroz neoprostive kletve *Imperius* (omogućuje potpuno kontrolu nad osobom), *Cruciatus* (koristi se za mučenje) i *Avada Kedavra* (smrtonosna kletva). Svaka od tih kletvi namijenjena je nanošenju zla, čime crna

magija opravdava svoj naziv. Njezina namjena nema drugi cilj nego naštetiti drugima i zbog toga se njezino korištenje kažnjava odlaskom u Azkaban.

Jedan od likova koji je okarakteriziran u negativnom svijetlu je i Draco Malfoy. Odnos Malfoya i Harryja je antagonistički, ali Malfoy iako predstavlja negativan lik, nije motiviran kontrolom i moći kao Voldemort, nego zavisti. Njegov lik snažno oblikuje njegova okolina (otac mu je smrtonoša, te je član Slytherina baš kao i Voldemort) koja utječe na njegovo ponašanje prema Harryju.

4.4. Odnos dobra i zla

Borba dobra i zla jedan je od temeljnih motiva koji se provlači kroz knjigu Harry Potter i Plameni pehar (kao i kroz cijelu seriju). Glavni simboli te borbe su sam Harry, koji predstavlja hrabrost i plemenitost duha, naspram Lordu Voldemortu kojeg možemo povezati s onim tamnim i mračnim u ljudima. (Sharma, 2022). U knjizi Harry i Cedric Diggory prvi dolaze do Tromagijskog pokala te ga uzimaju zajedno. Čin koji je trebao predstavljati trijumf i zajedništvo, ostavlja gorak okus. Harry je uspio pobjeći Voldemortu sa snalažljivošću i hrabrošću, međutim to je rezultiralo smrću Cedrica Diggoryja i povratkom Voldemorta u tjelesni oblik. Autorica želi poručiti da pobjeda nad zlom nije apsolutna i zlo nekad izbori svoje, baš kao i u životu. Kao preduvjet pobjede nad premoćnim silama zla, dobro mora žrtvovati dio sebe. (Robinson, 2003). Čitatelj kroz žrtvu doživljava katarzu. Više cijeni pobjedu dobra, ako je zlo naizgled nepobjedivo i moćno.

„Upamtite Cedrica. Upamtite, nastupi li trenutak da morate birati između onoga što je ispravno i onoga što je lagano, upamtite što se dogodilo mladiću koji je bio i dobar i plemenit i hrabar samo zato što se našao na putu lordu Voldemortu. Upamtite Cedrica Diggoryja“ (Rowling, 2001.; str. 569)

Harry Potterov svijet u prikazu dobra naspram zla crno je bijeli, za čitatelja nema sumnje tko predstavlja dobro, a tko zlo. Jasno to može uočiti prema ponašanju i razmišljanju likova, njihovim karakternim osobinama i izgledu, opisu vrijednosti koje zastupa pojedini dom, postojanju dobre i loše magije.

Između Harryja i Voldemorta postoji antagonizam i polarnost (dobro i zlo), ali (poput iste kovanice s dva naličja) i uzajamna veza prema kojoj osjećaju odbojnost i otpor. Voldemort

sada u sebi ima Harryjevu krv, a Harry ima uvid u Voldemortov život popraćen bolom u ožiljku, kojeg mu je zadao sam Voldemort.

Borba dobra i zla, ali i njihova povezanost slikovito je prikazana u knjizi u dvoboju između Harryja i Voldemorta:

„Dok je Harry urlao: „*Expelliarmus!*“ Voldemort je uzviknuo: „*Avada Kedavra!*“ Iz Voldemortova štapića suknuo je mlaz zelene svjetlosti u istom trenutku kad je iz Harryjevog poletio mlaz crvene svjetlosti- mlazovi se sudariše u zraku...Dva štapića sad bijahu povezana uskim trakom svjetlosti, ni crvenim, ni zelenim, već u jarkoj, intenzivnoj boji zlata....A onda- posve neočekivano- Harry osjeti kako mu noge napuštaju tlo. On i Voldemort zajedno su se dizali u zrak.“ (Rowling, 2001, str. 523-524)

Primarna emocija koja se može uočiti u odnosu sljedbenika i Voldemorta, pa i drugih čarobnjak prema Voldemortu je strah (boje se izgovoriti njegovo ime). Pravi kontrast je odnos Harryja i njegovih prijatelja čija se odanost temelji na ljubavi i poštovanju, kao i međusobnoj požrtvovnosti. Prvi daje dojam hladnoće, privremenosti, dok se drugi može okarakterizirati kao dugotrajan i postojan, svijetao i lagan.

Mala zadovoljstva i rutine glavnih likova koje donose sreću i mir, te su popraćena humorom i dobronamjernim zadirkivanjem predstavljaju nešto pozitivno, lagano i dobro u njihovim životima. Primjerice Harryjeva prva simpatija, posjet Hagridu, obroci u Velikoj dvorani, Božićni bal, smicalice blizanaca Weasley.... Stvaraju ravnotežu u čitateljevom doživljaju knjige, protuteža su mučenju, smrt, kontroli, smrtonošama i Voldemortu.

4.5. Utjecaj na čitatelja

Popularnost Harryja Pottera diljem svijeta, potakla je mnogu djecu (možda po prvi put) da zavole čitanje i uđu u svijet dječje književnosti. Sam lik je prikazan kao netko s kime se dijete lako može poistovjetiti (Binnendyk, Schonert-Reichl, 2002). Dječak koji ne predstavlja ideal, nego ima i mane (osjeća ljutnju, frustraciju, zavist...).

Ono što Harry nauči u Hogwartsu i svome školskom životu, kasnije se pokaže korisno u borbi s Voldemortom. Primjerice Harry je učio čaroliju prizivanja Accio za potrebe Tromagijskog turnira, da bi mu kasnije u knjizi spasila život. U sukobu s Voldemortom pomoću te čarolije prizvao je putoključ i pobjegao. Mladi čitatelj tako Harryjevo iskustvo može usporediti sa

svojim. On u školi također uči o raznim stvarima, koje će mu biti od značenja u vlastitoj životnoj borbi. (Glanzer, 2008).

Ispod zabavne i maštovite fantazije kriju se brojni elementi koji čitatelja potiču na promišljanje. Koliko je važna plemenitost i nesebičnost, može li imati negativne posljedice? (Harryjeva odluka da uzme pokal s Cedricom Diggoryjem dovodi do njegove smrti). Čitatelj se može zapitati o važnosti ustrajnosti i prevladavanju prepreka, kao i hrabrosti kod suočavanja s izazovima koje nam nameće život. (Harryjevo savladavanje izazova Tromagijskog turnira čije sudjelovanje mu je bilo nametnuto). Može promisliti i o značaju zla, te utjecaju koje strah ima na čovjekove postupke. (Lorda Voldemorta strah od nestajanja tjera da čini zlodjela, njegove sljedbenike strah od smrti i njega samog, dok Harryja strah za dobrobit ljudi koje voli i do kojih mu je stalo potiče na djelovanje u izazovnim situacijama.) Promišljanjem o moralu i društvenim aspektima unutar Harryja Pottera, čitatelj mijenja svoj pogled na svijet. Zaključke koje je donio na temelju pročitane mogu utjecati na njegovo razmišljanje, a time i ponašanje, te ga „pripremiti“ za život.

5.ZAKLJUČAK

Na moralni razvoj djeteta najviše utječe njemu bliska okolina koja modelira njegov sustav vrijednosti. Uz roditelja, kao ključnu osobu u djetetovu životu, utjecaj na njegove vrijednosti imaju i mediji, ali i književnost.

Moderna vremena promijenila su način na koji autori pristupaju u pisanju knjiga namijenjenih djeci. Promijenio se način na koji doživljavaju dijete, ono nije samo nestašna „tabula rasa“ koju oblikuju obitelj i nastavnici da bude poslušno. Na njega utječe svijet tehnologije i medija, koji stvara novu kulturu življenja koja se brzo i stalno mijenja. (Zalar, 2014).

Uloga dječje književnosti je da uvede čitatelje u nove svjetove, zabavi ih i potakne maštu. Pomaže djeci stvoriti obrasce ponašanja i razmišljanja koji bi im mogli pomoći u nošenju sa svakodnevnim životnim situacijama. Knjiga Harry Potter i Plameni pehar (baš kao i cijela serija) obuhvaća i jedno i drugo (Zima, 2000; prema Verdonik, 2004). Potiče djecu na promišljanje o dobru i zlu, bez da moralizira ili stvara ideal svršenog ponašanja i djeteta. Autorica prikazom likova i situacija u kojima se nalaze suptilno upućuje čitatelja da vrednuje hrabrost naspram strahu, ljubav naspram mržnji, prijateljstvo naspram zatvorenosti, zajedništvo naspram osamljenosti, slobodu naspram kontroli. Pri tome ne koristi pretjeranu didaktičnost, te se ne umanjuje umjetnički aspekt djela.

J.K.Rowling uspješna je autorica koja je sa svojim knjigama doživjela veliki uspjeh, ali je s time dobila veliki utjecaj i odgovornost prema čitateljima. U Harryju Potteru i Plamenom peharu koristi suprotne sile dobra i zla da bi pokrenula radnju i potakla čitatelja na promišljanje, ali i empatiju. „Igra“ se balansirajući tamne, mučne i jezive slike s toplim, svijetlim i humorističnim. U svom prikazu govori djetetu koristeći njemu razumljiva iskustva (školski život, prijateljstvo, simpatije...), ali ga i istovremeno uči o važnosti moralnog ponašanja.

U prikazu borbe dobra i zla, čitatelj dobiva dojam da je zlo premoćno, te da dobro mora nešto žrtvovati da bi pobijedilo. Borba između dvije polarnosti stvara napetost i utječe na emocionalnu uživiljenost čitatelja. Baš kao i u životu dobro nije uvijek apsolutni pobjednik, ostavljajući slatko-gorki dojam kod čitatelja. U izboru između onoga što je lagano i onoga što je ispravno, prema riječima Albusa Dumbledorea, važno je sjetiti se žrtve koja je neizbježna u sukobu sa zlom, kao podsjetnika i poticaja za daljnju borbu.

LITERATURA

About, (bez dat.) Preuzeto: 9.8.2023. : <https://www.jkrowling.com/about/>

Barker, J. L. (2016). Virtuous transgressors, not moral saints: protagonists in contemporary children's literature. U C. Mills (Ur.) *Ethics and children's literature*. (str. 101 i 112) New York: Routledge.

Berkowitz, M. W. i Grych, J. H. (1998). Fostering goodness: Teaching parents to facilitate children's moral development. *Journal of Moral Education*, 27(3), 371-391.

Binnendyk, L., i Schonert-Reichl, K. A. (2002). Harry Potter and moral development in pre-adolescent children. *Journal of Moral Education*, 31(2), 195-201.

Diklić, Z., Težak, D., i Zalar, I. (1996). Bajke i fantastične priče., Romani i pripovijetke o djetinjstvu. U N. Božak-Rončević (Ur.) *Primjeri iz dječje književnosti* (str.67-69, 151-154). Zagreb: Divič.

Družinec, V. (2016). Transfer vrijednosti s roditelja na djecu. *Školski vjesnik: časopis za pedagoškijsku teoriju i praksu*, 65(3), 475-488.

Farahani, I. U., Kusumajanti, W., i Rusnalasari, Z. D. (2021). Building Children Character Through Moral Values in The Adventure of Pinocchio. *CALL*, 3(2), 105-113.

Glanzer, P. L. (2008). Harry Potter's provocative moral world: Is there a place for good and evil in moral education?. *Phi Delta Kappan*, 89(7), 525-528.

Heilman, E. E. (2009). Introduction- Fostering Insight Through Multiple Critical Perspectives. U E.E.Heilman (Ur.) *Critical perspectives on Harry Potter*. (str.1). New York: Routledge eBooks.

Hoskisson, K., i Biskin, D. S. (1979). Analyzing and Discussing Children's Literature Using Kohlberg's Stages of Moral Development. *The Reading Teacher*, 33(2), 141-147.

Høyrup, H. (2015). Review of the book *Ethics and Children's Literature* ed. by Claudia Mills. *Bookbird: A Journal of International Children's Literature* 53(2), 85-86.

Hranjec, S. (1998). Uvod o hrvatskom dječjem romanu. U D. Težak (Ur.) *Hrvatski dječji roman*.(str. 5-13) Zagreb : Znanje.

- Jelčić D. (1970). Etičke i estetičke dimenzije u djelu Ivane Brlić-Mažuranić. U D. Jelčić, J. Skok, P. Šegedin i M. Šicel (Ur.) *Ivana Brlić-Mažuranić: zbornik radova* (str.112-117). Zagreb: Mladost.
- Obiols-Suari, N., & Marco-Pallarés, J. (2021). Does It Look Good or Evil? Children's Recognition of Moral Identities in Illustrations of Characters in Stories. *Frontiers in psychology, 12*, 552387.
- Pašić Kodrić, M. (2021). Etika, estetika i ideologija u dječjoj književnosti. *Libri et liberi, 10* (2), 253-263.
- Robinson, C. N. (2003). Good and Evil in Popular Children's Fantasy Fiction: How Archetypes Become Stereotypes that Cultivate the Next Generation of Sun. *English in Education, 37*(2), 29-36.
- Rowling, J. K. (2001). *Harry Potter i Plameni pehar*. Zagreb: Algoritam.
- Sean S. (2005). Bibliografija Joanne K. Rowling. U D. Šišović (Ur.) *J.K.Rowling-biografija*.(str. 206) Zagreb; Sarajevo: Naklada Zoro.
- Sharma, M. S. (2022). A study of good and evil in JK Rowling's Harry Potter series. *Journal of New Zealand Studies, NS 34*, 327-331.
- Starc, B., Čudina-Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B., i Letica, M. (2004) Razvoj djeteta predškolske dobi. U I. Ranić (Ur.) *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. (str.14 i 21) Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Težak D. i Čudina-Obradović (2005). Dobro i zlo u književnosti za djecu., Dobro i zlo u dječjem shvaćanju. U S. Halačev (Ur.) *Priče o dobru, priče o zlu* (str. 11-23).: Zagreb: Školska knjiga.
- Verdonik M., (2004). Odgojni aspekti suvremene književne produkcije za djecu i mladež: Harry Potter i čarolija čitanja. U R. Javor (Ur.) *Književnost i odgoj* (str.47-57). Knjižnice grada Zagreba: Zagreb.
- Zalar, D. (2014). Demistifikacija natprirodnih bića u suvremenoj fantastici., Pojam slobode Astrid Lindgren-od lika do žanra. U D. Domišljanović (Ur.) *Potjevovi hologrami-studije,eseji i kritike iz književnosti za djecu i mladež*. (str.285-286, 317)

Zima, D. (2011). Dječji roman-definicija, periodizacijske naznake hrvatskoga dječjeg romana, stanje pojma. U D. Merkler (Ur.) *Kraći ljudi-povijest dječjeg lika u hrvatskom dječjem romanu*. (str.12) Zagreb : Školska knjiga.

Izjava o izvornosti završnog rada

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istog nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)